

Ur: Chicago av Jan Olof Olsson ✓
1958.

Från Lysinge härad intill Vättern utvandrade under slutet av 1800-talet mer folk till Amerika än från någon annan trakt i Östergötland. En fjärdedel av befolkningen for över till det nya landet. Uppodlingen hade alltid gått trögt i dessa gränsmarker mot Småland. Brukningsdelarna var många och små, kreaturen få, betet ringa. Emigrationsutredningen anmärkte särskilt att mjölkavkastningen per ko var lägre än på andra håll i landskapet. Det var en fattig landsända.

Från Västra Tollstads socken, mellan Omberg och Ödeshög, reste 1880 torparen Lars Fredrik Lundin med hustrun Fredrika Larsdotter och tre barn till USA. Sonen Fredrik var vid ankomsten till Amerika tolv år gammal. Föga är känt om familjens öde annat än att fadern hörde till dem som misslyckades med allt han företog sig i det nya landet. Efter några år i jordbruk på Illinoisprärien hade vinterstormarna och somrarnas torka knäckt hans arbetsvilja och förmåga. Familjen hamnade i Chicagoslummen, i utkanten av svenskvarteren på nordsidan, och fadern dog efter några år. Fredrik, som nu alltid kallades Fred, lovade att försörja modern och att aldrig gifta sig så länge hon levde.

Fred hade gått i skola två år hemma i Sverige och fick aldrig någon utbildning i Amerika. Han var tretton år gammal när han började sälja tidningar och borsta skor i Chicagos gathörn. Men han hade ett utpräglat sinne för affärer

och showmanship. Innan han var tjugo år hade han etablerat sig som tillverkare av en alltmer populär läskedryck, ett slags enbärdricka, framställt efter ett gammalt svenskt recept med anor i hemsocknen. Han döpte det till "Juniper Ale" och försålde det under former som gjorde honom beryktad. Han for omkring i Chicagos vidsträckta nordkanter med en stor nybyggarvagn, förspänd med två oxar. I vagnen förvarade han förutom enbärdrickat ett negerkapell om tre man. Han stannade i gathörnen, negrerna spelade, sjöng och stegade, och när tillräckligt antal husmödrar och dagdrivare församlats började Fred Lundin med tordönsröst och en förtroendeingivande svensk brytning utbjuda "Juniper Ale" — ett, försäkrade han, alkoholfritt och närande enbärdricka, "ljuvligt som de goda drycker våra mödrar gav oss". Att det inte innehöll sprit framhöll Lundin med starkt idealistiska tonfall. Hans främsta kunder var skandinaviska och tyska hemmafruar med svårt alkoholiserade äkta män.

Fred Lundin hade halmgult, oborstat hår. På Chicagos varietéscener förekom vid sekelskiftet genomgående en typ — tillsammans med en whiskydrickande irländsk Paddy och en ölstinn tysk Hermann — som avsåg att karikera svenskamerikanen. Det är lika möjligt att den var inspirerad av Lundin som att han medvetet i sitt yttre eftersträvade en överensstämmelse med den vulgära amerikanska uppfattningen av en svensk invandrare. Han sålde sitt enbärdricka med ett stort och fånigt leende, lät folk skoja med hans yttre och gav emellanåt godmodigt knipsluga svar. Han var uppseendeväckande klädd. På huvudet bar han en vidbrättad hatt, som avsåg att ange honom som lantlig; i själva verket var han den typiske invandrande storstadsamerikanen. Han hade alltid olika broderade sidenvästar av det slag som hemma i Östergötland hade ansetts vara höjden av elegans men som inte förekom i Chicago. En utvandrad svensk skraddare specialsydde dem åt honom. Han bar en böljande svart kravatt under hakan och bonjour med tygknappar.

Detta sätt att klä sig höll han fast vid ända till sin död 1947. Det är värt att notera hans egenheter i detta stycke, ty han vidhöll alltid under sin långa poli-

tiska karriär att hans främsta strävan var att inte synas och inte väcka uppseende. Det fanns i hans amerikanska samtid inget mera verksamt medel för att väcka uppseende än att framträda i en avvikande klädedräkt, framför allt i en som antydde någon grad av fasthållande vid det land den nye medborgaren utvandrat ifrån. Hans vräkiga och pösiga svenska bondelegans var förvirrande också ur den synpunkt att Lundin aldrig røjde något intresse för Sverige. För svenskar intresserade han sig endast i deras egenskap av väljare i Chicago.

Enbärdrickat gav Lundin en förmögenhet, men han fortsatte att bo hemma hos sin mor i hennes lilla våning i de skandinaviska invandrarnas fattigkvarter. Uppenbarligen hade han alltsedan pojåkåren varit besluten att bli politiker. Han hade tidigt kommit underfund med sin egen förslagenhet och sina talanger för intriger. Ett tiotal år i början av sin bana framträdde han öppet som kandidat och valtalare. Men han övergick till vad som tilltalade honom bättre: han blev boss, den osynlige valmakaren, mannen som behärskade det politiska maskineriet, som höll makten i sina händer men aldrig visade sig utåt. Fred Lundins karriär som den osynliga kraften och makten bakom det republikanska partiet i millionstaden Chicago hör till de på en gång märkligare och mest typiska i modern amerikansk politisk historia. Den passerade tämligen obemärkt och har förblivit okänd, dels därför att Lundin själv, också om han gick i så uppseendeväckande kläder, verkligen lyckades hålla sig i bakgrunden, dels därför att hans bana var sådan att svenskamerikanerna känt sig generade för denne landsman och alltid hållit tyst om honom.

Julaftonen 1893 slogs i de svenska kvarteren i Chicago en nyinflyttad svensk bondpojke ihjäl av två poliser. Svensken hade blivit berusad till helgen. Poliserna var irländare. De hade ledigt. Det var ingen tvekan om att de varit mer berusade än svensken och att de, föregivande att de skulle arresteras honom, roat sig med att misshandla honom på polisstationen. Det såg ut som om myndigheterna tänkte låta saken passera, och svenskarna var upprörda. Läskedrycksfabrikanten Lundin framträdde som deras talesman. Han utlyste möten i kyr-

kor och andra lokaler och satte igång en verksam protestaktion, som ledde till att poliserna ställdes inför rätta och befanns skyldiga till dråp.

Detta var ett skolexempel på hur en politisk boss vid sekelskiftet startade sin bana i en amerikansk storstad. Lundin trädde fram som representant för en av den stora metropolens etniska grupper, svenskarna. Staden var kluven av nationsgränser. Invandrarna från Europa hade ännu inte på långt när amerikansiserats. De höll fast vid språk och åtskilliga sedvänjor och bodde framför allt ihop. Varje på arbetsmarknaden och bostadsmarknaden etablerad folkgrupp betraktade varje ny invandrargrupp med misstänksamhet och olika grader av fientlighet. Lönerna pressades ned och hyror upp. I grupperna urskildes några lättanpassade, fintliga, ibland ideellt inriktade ledarfigurer med förmåga att tillvarata sina landsmäns intressen genom sin större fallenhet att komma till tals med amerikaner. De behärskade inte bara språket utan också krokvägarna i den invecklade labyrint som det amerikanska politiska livet och dess organ bildade. I och med att de vunnit förtroende hos en grupp nya amerikanska medborgare och ställningen som gruppens talesman blev de män av betydelse, ty därmed kunde de behärska rösterna inom denna grupp. Då blev det angeläget för de två partierna att värva deras stöd och de röster i kommunala, statliga och federala val som de "kontrollerade" eller disponerade över. Spelet med tjänster och gentjänster sattes i gång.

Den dödliga misshandeln som de två irländska poliserna lät den svenske bondpojken undergå på julaftonen var ett symptom på folkgruppernas aggressivitet i häxgrytan Chicago. Den blev också startpunkten för Lundins märkvardiga karriär. Denna följde med nästan löjlig överensstämmelse bossens utveckling sådan den brukar skildras i amerikanska läroböcker i statskunskap. Men det är inte troligt att Fred Lundin uppfattade sin verksamhet som någon pedagogisk uppgift. Politiken var hans yrke. Han avsåg att leva gott på det.

Han vann inflytande över de distrikt för stadsfullmäktigeval som framför allt beboddes av svenskar. Det innebar att han hade inflytande över majoriteten



av väljarna där; genom de tjänster han förstod att göra dem, alltifrån det han ställde de två irländska poliserna inför rätta, vann han deras röster. De röstade på de kandidater han sade åt dem att rösta på, först i det republikanska partiets primärval — de interna omröstningarna om vilka som skulle upp på partiets kandidatlistor — och sedan på dessa kandidater i de följande allmänna valen. Kandidaterna utsåg han i själva verket själv; eller partiet föreslog kandidater, och han gick med på att dirigera "sina" röster på dessa kandidater, mot att partiet lovade honom gentjänster.

Vad för gentjänster?

Till exempel: republikanerna satt i Chicagos hälsovårdsstyrelse och pumpverk, fem svenskar i Lundins distrikt gick utan arbete eller ville ha bättre arbete — han bad partiet utnämna dem till någonting i hälsovårdsstyrelsen eller pumpverket som tack för att han förmått dem rösta enligt partihierarkins bud.

Följden?

Lundins ställning stärktes, de fem blev ännu mer övertygade om att i all framtid rösta som han sade, och han krävde av dem i gengäld att de skulle säga till alla sina släktingar och vänner att rösta likadant.

På så sätt byggde han upp en politisk maskin.

Under slutet av 1890-talet var Lundin känd som en av de säkraste Yerkesmännen, en av de regelbundet mutade. Han skymtar i Dreisers roman, som boss för 20 000 svenskar på nordsidan. Lundin bröt till slut med Yerkes då han anade att dennes makt var ute. När Yerkes föll, hade Lundin mycket riktigt inga komprometterande förbindelser med honom. Fred Lundin slog sig lugnt ned för att med största tålamod bygga ut och fullända det rankverk av lojaliteter, tjänster och gentjänster, beroendeförhållanden och skiftande grader och former av utpressningar som tillsammans utgör den politiska maskinen i Chicago. Han avstod från att som kandidat ställa upp till omval i den lagstiftande församlingen i Illinois, där han suttit några år på 1890-talet, i Chicagos stadsfullmäktige och som republikansk borgmästarkandidat — skandinaver och tyskar ville gärna

lansera honom på alla posterna omkring sekelskiftet. Han hade mer substantiella ambitioner: han ville bli republikansk boss i ett av republikanerna styrt Chicago. Borgmästare och stadsfullmäktige kunde personer bli som tyckte om rampljuset. Lundin ville sitta i bakgrunden och dirigera, fördela de håvor maktinnehavet i kommunalpolitiken skulle ge. Han ville ha makten utan att synas.

Lundin ägnade tio år att bygga upp sin maskin i norra och nordvästra Chicago. När den var färdig, bestämde han vilka av honom beroende kandidater från dessa distrikt som det republikanska partiet skulle nominera inför de allmänna valen och vilka tjänstemän dessa, efter en valseger, skulle utse på alla de tusentals poster inom den vitt förgrenade kommunala förvaltningen där innehavarna byttes när partierna skiftade makt. När han 1908 gjorde ett avbrott i sitt anonyma arbete och lät sig väljas till representanthuset i Washington var det inte för att få framträda inför offentligheten utan för att hålla sig i närheten av en av Chicagos andra representanter, William Lorimer; och möjligen också, vågar man gissa, därför att han anade att Lorimer snart skulle störtas och ville vara fullt beredd att då överta dennes väl inarbetade maskin och slå samman den med sin egen. Lorimer var boss av en tidigare generation, med en i sitt slag lika typisk bakgrund som Lundin. Skillnaden var att han hela tiden siktade mot att både vara boss och framträdande politiker. Han störtades efter två år i Washington då det uppenbarades att mutor och valfusk möjliggjort hans val. Han uteslöts ur representanthuset, en mycket sällsynt distinktion för politiker till och med i Chicago. Han och Lundin hade i Washington bott tillsammans och delat rum på KFUM-hotellet, Lorimer för att i trots av sin oärligt förtjänta förmögenhet göra ett blygsamt och ärligt intryck på omvärlden, Lundin av sparsamhet. Lundin övertog omgående den i och med Lorimers fall herrelösa maskinen och bildade av sina och Lorimers sammanslagna styrkor "Lincoln-förbundet".

Därmed var Lundin klar: han var ledare av den största och mest effektiva republikanska organisationen i millionstaden Chicago, som vid denna tid och

tjugo år framåt levde i övertygelsen att den när som helst skulle växa om New York. Han var äntligen spindeln i det stora nätet.

Han såg likadan ut som under genombrottsåren, eller möjligen underligare. Utstyrseln med det toviga halmgula håret och bondvästen var mer uppseendeväckande hos en mogen man än hos en yngling som sålde enbärdricka. Han hade blivit närsynt, och hans utrustning förstärktes av ett par ytterligt tjocka och blåfärgade glasögon; han såg ut på världen inifrån ett akvarium. Han bodde alltjämt kvar hos modern. Han var noga med att aldrig sätta sitt namn under papper, inte ens enkla meddelanden. Hans verksamhet ligger i så tätt dunkel helt enkelt därför att han nästan inte efterlämnat ett enda dokument. Förhandlingar drev han genom bulvaner. När han tvangs till personliga sammanträffanden, gjorde han till regel att förlägga dem efter mörkrets inbrott hemma hos sig själv. Han tog då emot i moderns kök sedan hon gått till sängs. Högt uppsatta politiska personer var de enda som kom i fråga för sådana förhandlingar, och de var alltid förbryllade av möteslokalen i de påvra skandinaviska kvarteren, där moderns andhämtning i sängen alltid hördes under konferensen vid köksbordet.

Någon gång 1912 bjöd Lundin en rikemansson och playboy på middag, efter någon tvekan inte i mammans kök utan på en exklusiv klubb. Gästen var William Hale Thompson, en redan medelålders arvtagare till en av Chicagos mest ärade första millionärer och före detta student vid Harvarduniversitetet. Thompson torde bland alla som legat någon tid vid Harvard vara den som minst präglats av upplevelsen. Han hade relegerats för något puts och fått sin egentliga uppfostran på prärien i Wyoming, där han arbetade som cowboy och, enligt vad han själv alltid hävdade, deltagit i flera beväpnade uppgörelser. Hans fader köpte en ranch och boskap åt honom, och han hade helst velat stanna där för att leva ett enkelt karlliv bland hästar och på whiskygillen. När hans far dog, tvangs han tillbaka till Chicago och övertog skötseln av en rad inkomstbringande kontorsfastigheter och tomter. Han levde obekymrat, var

en framstående seglare på Michigan och tävlade till och med i engelska regattor. Han gjorde ingen nytta och ingen särskild skada. Han hade gift sig, enligt millionärskollegerna under sitt stånd, med en sekreterare på faderns kontor. Han hade en kort tid suttit i stadsfullmäktige, övertalad därtill av Lorimer som ville pryda upp kandidatlistan med ett namn som gav anknytning till en gammal fin Chicagofamilj. Thompson röjde själv inga politiska ambitioner. Hans stora och som det föreföll enda intresse var att på alla sätt delta i Illinois Athletic Clubs olika övningar, och han var en framstående vattenpolo- och footballspelare. 1912 var han fetlagd, dumkvick, ansträngt ungdomlig och i pinsam grad präglad av sin brist på bildning. Han var en aggressivt obildad och aggressivt dum person som anade att han var oduglig och vars instinkt bjöd honom att vara uppbragt på begåvat och beläst folk.

Lundin lovade denne lätting att han vid valet 1915 skulle göra honom till Chicagos borgmästare. Han försäkrade honom att han kontrollerade tillräckligt antal väljare för att i republikanernas primärval få Thompson genomtruffad som republikanernas kandidat, och republikanerna borde sedan inte ha några svårigheter att ta hem borgmästarvalet. När Lundin väl kommit utanför moderns kök växte hans politiska visioner utöver lokalpolitiken. 1917, antydde han, borde Thompson och han kunna bestämma vem som skulle bli Illinois guvernör. Därmed skulle de sitta i en ställning då de kunde fördela alla poster inom staten och millionstaden: något hundratusental personer skulle få dem att tacka för sin anställning och utkomst inom den statliga och kommunala förvaltningen. Därmed skulle de inneha den starkaste republikanska maskinen i USA — i Illinois, i hjärtat av republiken — och inget skulle hindra dem att utse USA:s president 1920 eller 1924.

Lundin tog av de blå glasögonen och log med sina blåa östgötska ögon mot den feta odågan. William Hale Thompson lämnade middagen i förvissningen om att han var Amerikas ledande man och Chicagos störste son.

Lundin fick Thompson vald 1915 och 1919, till sammanlagt åtta års vanstyre

av Chicago. Varken i det första eller andra borgmästarvalet tillmättes Thompson några chanser av experterna. Första gången var han en nykomling. Att Lundin fått genom honom i republikanernas primärval ansågs vara resultatet av grovt fiffel, och demokraterna väntade att de lätt skulle besegra honom. De angrep honom för vad han var, en förväxt pojke ur Chicagos överklass, oförmögen att leda en stad med en stor arbetarbefolkning av till nästan två tredjedelar utländsk härstamning. Thompson var ivrig att bemöta detta och ville hålla tal om sina insatser som fastighetsmäklare och sportsman. Men Lundin skrev hans tal och sade åt honom att bara prata om en sak:

- Gasen.
- Gasen?
- Gasen.

Lundin hade fått reda på att Thompsons motståndare, liksom för övrigt Lundin själv, varit djupt insyltad i Yerkes och andra finanstitaners manövrer för att slå under sig hela gasförsörjningen och höja priset för konsumenterna. Han beslöt att Thompsons kampanj skulle grundas på gasräkningarna:

— Be fruarna titta på gasräkningarna och säj inte ett ord om nånting annat, också om dom ber er göra det. Säj bara på alla möten: ”Gå hem och titta på er gasräkning — och rösta sen på mej.”

Thompson vann på gasen.

Fyra år senare var hans administration svårt komprometterad. Renhållningsverket och polisen hade bevisat sin inkompetens och gasen hade gått upp i pris. Men Lundin fick honom vald till en andra period, dock utan att tala om gas denna gång. Inför valet 1919 gjorde Lundin en prognos som bland amerikanska yrkespolitiker betraktas som en av de finaste i branschen och som brukar omnämnas i undervisningen i statskunskap. Han gick genom röstsiffror från alla kommunala val av sheriff, domare och andra ämbetsmän, distrikt för distrikt, kvarter för kvarter. De valkretsar dit Lundin skickade Thompson att göra en insats var bland annat de dit 65 000 negrer under slutet av världskriget flyttat

in från sydstaterna för att sugas upp i det industriella uppsvinget. Det var på negrerna Thompson vann. Han har i den amerikanska historien tack vare Fred Lundin förvärvat den knappast förtjänta äran att vara den förste politiker som i stor stil vädjat till negrerna och bett om deras röster. Han kom därvid också att bli den förste — om man undantar perioden närmast efter inbördeskriget — som i ett stort sammanhang utlöste negrernas politiska aktivitet. Han stimulerade till och med några negrer att etablera sig som politiska bossar i sina hemmakvarter. Tack vare Lundin och hans på gas och negrer koncentrerade strategi vann Thompson i båda valen. Det spelade ingen roll att han 1915 inte hade några som helst samhällsnyttiga insatser att peka på, bara tomma löften om gasen. 1919 hämmades hans framgång inte av att gasen blivit dyrare.

1915 spelade det första världskriget, som i USA ännu kallades det europeiska storkriget, en viktig roll i Chicagovalet. Det övervägande antalet utlänningar i Chicago kände sig direkt berörda av konflikten. Hos dem hade inte amerikanseringen fortskridit längre än att de tog våldsamt parti i enlighet med sitt ursprung. De mest aktiva var irländarna, tyskarna och polackerna. Det betydde att den mest iögonfallande reaktionen bland Chicagos utländska befolkning var antiallerad och protysk, för irländarna var alltid mot England och polackerna ville se Polen befriat från tsarväldet. Lundin och Thompson hade gott förstånd på att tillvarata dessa stämningar, och en av Thompsons berömda slogans i de tyskdominerande valdistrikten löd:

— Unser Billy für Bürgermeister.

När USA trädde in i världskriget 1917 var Thompson på Lundins order och av lokalpatriotiska skäl mycket återhållsam med att visa något intresse eller någon entusiasm. Irländarna var mer antibrittiska än till och med tyskarna. En klok borgmästare som ville behålla sin post i Chicago uttalade sig följaktligen mycket svalt om krigsansträngningen och om de allierade engelsmännen. Thompson drog över sig en storm av ovilja från patriotiska amerikaners sida. De betraktade honom som förrädare, och senare fick han alltid emot sig den

inflytelsrika soldatororganisationen för världskrigsdeltagare, American Legion. Men hans inställning mot kriget och mot de engelska allierade gav honom i längden god utdelning i Chicagos kommunalpolitik. Han vann väljarskarornas beundran och tillgivenhet genom att efter kriget vägra motta den allierade överbefälhavaren, marskalk Foch, som befann sig på en segerturné genom USA. Thompson förmåddes till slut att under protest bevista en mottagning på en järnvägsplattform. Det skedde efter påtryckning från Washington. Foch får antas ha varit härdad. Han hade redan i New York träffat baseballstjärnan Babe Ruth som i brist på andra samtalsämnen frågat honom:

— Jaså, ni var ute i kriget?

Strax i början av Thompsons andra period som borgmästare utbröt på sydsidan, efter ett bråk på en badstrand, de kravaller mellan vita och svarta som kallas "Chicago Race Riots". Thompson dröjde i det längsta med att göra något. Polisen ingrep aldrig för att göra slut på lynchningarna och vedergällningarna. Mobben fick regera. När opinionen utanför Chicago krävde ingripande, gav Thompson polisen några verkningslösa order. Då hade oroligheterna redan ebbat ut. Detta utbrott av folkhat var betecknande för motsättningarna i Thompsons och Lundins Chicago. De två förstod sig på motsättningarna endast i den mån de kunde använda dem för röstvärning och stod maktlösa när det gällde att dämpa dem.

Året 1920 betecknar höjdpunkten för Lundins makt och Thompsons åtnjutande av den. Trots att Thompson var en marionett i Lundins trådar, höll den senare alltid gentemot Thompson en vördnadsfull ton. Natten 1915, då Thompson efter sammanräkningen av rösterna blev borgmästare, hade hans kumpaner rusat fram och dunkat honom i ryggen och kallat honom en duktig gammal skojare. Men Lundin hade, med sin säkra psykologiska blick, allvarligt gratulerat "herr borgmästaren" och vördnadsfullt bugat sig för honom, bugat för sin egen skapelse: och från den dagen, sägs det, miste Thompsons gamla vänner allt inflytande medan Lundins ökade.

Efter Thompsons Machtübernahme tillsatte Lundin 30 675 kommunala befattningar med pålitliga och lydiga män ur sin organisation. Över 10 000 av dessa tjänster var rena sinekurer. Alla barägare som arbetat för Lundin genom att bjuda väljare på drinkar utnämndes till inspektörer av ångpannorna i sitt distrikt, eller till hälsovårdsinspektörer av sig själva och varandra, och lyfte arvode för dessa förtroendeuppdrag. Alla åkare som ville få kontrakt om körslor vid gatuarbeten måste ansluta sig till Lundins "Abraham Lincoln League" och till denne betala tillbaka en viss procent av sina intäkter. Den stora utsugningen var i gång. När en del av det avslöjades 1922, då Lundin ställdes inför rätta för obehörig inblandning i Chicagos skolväsen och förskingring av skolstyrelsens medel, berättade ett vittne att den svenske bossen en gång sagt, vid ett av de få tillfällen då han förlorade tålamodet under en konferens:

— Allmänheten! Åt helvete med allmänheten. Nu är vi framme vid köttgrytorna, och nu ska vi äta.

1920 blev en av Lundin utsedd, mycket obetydlig, genomtad och foglig person guvernör över Illinois. Lundin behärskade därmed alla nya ämbetsställsättningar för hela statens vidkommande: nätet av lojaliteter växte tiofaldigt. Det årets republikanska partikonvent för presidentvalet ägde rum i Chicago, i och för sig ett erkännande av Lundins och Thompsons växande centrala betydelse i hjärtat av republiken. Lundin var smart nog att inför de sista och avgörande omröstningarna dirigera Illinois elektorer till att stödja den blivande kandidaten och presidenten, Warren G. Harding, en typisk bossprodukt. Om honom brukade sägas: Han är som en vanlig människa, bara ännu mer. Mr Harding tackade Lundin för hjälpen genom att ge honom fria händer att till en rad federala ämbeten i Washington utnämna sina hejdukar.

Lundin behärskade alla utnämningar i Chicago, de flesta i staten Illinois, några i förvaltningen i Washington: han hade sannerligen nått — nästan — målet för sina drömmar hemma i mors kök.

Fred Lundin var nu en rik man. Hans mor hade dött, och han hade äntligen

flyttat från det enkla barndomshemmet och kallade inte längre till konferens i köket. Han köpte en stor farm utanför staden med jordbruk och tolv utgårdar: ett större gods än det någonsin funnits i Lysinge härad. Han hade ofta gäster och drack till ett visst övermått, om han också aldrig visade sig berusad. Han satt inte mycket med sällskapet, tog plötsligt långa och ensliga promenader över ägorna och kallade efteråt till sig borgmästaren eller någon annan av honom utsedd ämbetsman för att ge order. Han bugade för borgmästaren, men det var ingen tvekan om vem av de två som bestämde. Vid femtio års ålder gifte sig Lundin med en sjutton år yngre sekreterare vid enbärdrickfabriken, Agnes Karlsson. Han var en så skygg, beryktad och mystisk figur, att bröllopet i tidningarna beskrevs utförligare än filmstjärnors. Han åkte in till Chicago från sin farm på måndagsmornarna och tog in inkognito på olika hotell, varvid han oftast gick in bakvägen. Han undvek systematiskt all publicitet. Fick någon enstaka gång en reporterfotograf en bild av honom, slogs den genast upp på första sidan. Det var också något att se. I all sin skygghet gick han fortfarande klädd som han alltid gjort, med den stora cowboyhatten, bonjouren, bondvästen med tygknapparna och den grova klockkedjan och en svajig kravatt. Glasögonen och luggen kom honom att påminna starkt om Albert Engström. Om vintrarna bar han en bäverskinnsmössa och en fotsid japansk päls. När den en gång stals var det en förstasidesnyhet i Chicagos alla tidningar. Tjuven, som inte vetat att det var Lundins, lämnade skräckslagen tillbaka den. Han förstod att Chicagos poliskår, annars rätt försumlig, skulle lägga manken till för att spåra upp och återställa den päls som tillhörde en person vilken alla högre befattningshavare inom kåren hade att tacka för sin anställning. Deras framtid stod på spel om den inte återfanns. Till sina olika hotellrum kallade Lundin Thompson och de ämbetsmän han ville tala med, och de infann sig underdånigt för att motta tillsägelser eller tillrättavisningar. Från sina rum behärskade Lundin hela jättestadens förvaltning: stadsfullmäktige, drätselkammare, skolstyrelse och alla kommittéer och utskott, och han fick dagliga rapporter om samtliga byggnads-

projekt och kontrakt. Han gav order om vilka byggmästare som skulle anlitas för offentliga byggen — de skulle nämligen betala honom av sin vinst. Han bestämde vilka leverantörer som skulle användas vid stadens alla inrättningar och vilka personer som skulle utses till nya eller ledigblivna befattningar. Han talade aldrig med någon person i telefon, undertecknade aldrig ett dokument och betalade aldrig med check — det senare lika ovanligt i USA som japansk päls.

Under de sju åren mellan 1915 och 1922 då han behärskade Chicago lyckades givetvis emellanåt reporters tränga fram i en fåfång förhoppning att få en intervju med den fåordige, egendomligt klädde, alltid godmodigt leende mannen. Han hade bara ett svar på allting.

— Gentlemen, jag vet ingenting. Jag är bara "a poor Swede" som gör vad borgmästaren ber mig om. Just a poor Swede.

Hans makt bröts innan han blev i tillfälle att manövrera Thompson fram mot presidentskapet; det lyckades för Harding, det kunde lyckats för Thompson. De republikaner som tröttnat på hans order eller var hederliga slöt sig samman med demokraterna och beslöt störta honom genom att avslöja hur han mjölkat skolanslagen på pengar under de sju åren, enligt ett gammalt vanligt mönster för kommunalpolitiskt fiffel. När man skulle ha nya ångpannor till ett skolbygge eller nya svarta tavlor, pulpeter, skrivböcker, katedrar och lampor, infördrades visserligen anbud. Men Lundin bestämde alltid vilka som skulle få leverera. Han valde inte de billigaste anbuden utan de leverantörer som lovade att till hans organisation betala in en del av vad skolstyrelsen med skattebetalarnas pengar fick betala. Det var ett klart och begränsat exempel på vilka fördelar politiskt maktinnehav kunde ge i Chicago. Det framkom också att Lundin vid ett val av domare, där han hade anledning vänta motgångar för sina män, kommit på det enkla knepet att i kraft av det republikanska maktinnehavet ändra vallokal dagen före valet så att väljarna aldrig hittade stället där de skulle rösta; utom givetvis de väljare som hörde till Lundins maskin.

Motståndarna var nöjda med sig själva när de lyckades anhängiggöra ett

mål mot Lundin, och han röjde en viss oro genom att vara försvunnen en längre tid, på semester i Havanna. När han infann sig till den långa rättegången med försvarsadvokaten Clarence Darrow vid sin sida hade han blivit något lugnare och förkunnade:

— Om det kommer ett enda vittnesmål från en enda fullkomligt hederlig person om att jag tagit emot smutsiga pengar (dirty money, det vill säga mutor) vill jag genast ha rättegången avbruten och få en omedelbar fängelsedom. Men kom ihåg — det ska vara ett fullständigt hederligt vittne och en fullständigt smutsig dollar.

Det visade sig trots motståndarnas optimism omöjligt att bevisa den smutsiga dollarn. De enda som kunde vittna om den var personer som Lundin komprometterat i sitt mutsystem, och hans advokat hade ingen svårighet att misskreditera dem och deras motiv. De var alla ohederliga. Lundin frikändes.

Men det var slut med hans makt. Thompson ansåg sig lurad av honom, mest därför att han aldrig fått del av det rika bytet från skolstyrelsen. De två miste förtroendet för varandra och blev bittra fiender. Nästa val förlorade Thompson för att återkomma och vinna igen 1927, då utan Lundins stöd. Thompsons sista borgmästarperiod kom att beteckna kulmen på hans framfart. Valkampanjen hade finansierats av Al Capone och den organiserade spritlangningen för att Thompsons administration skulle ge langarna fria händer. Chicago blev en "wide open town" under Thompsons hägn. Samtidigt satte han under slagordet "America First" ur sin dumhets och obildnings djup igång en kampanj mot oamerikanska tendenser i Chicago. Det var en kampanj med traditioner från 1840- och 1850-talens reaktion mot de första katolska irländska och tyska invandrarna. Den hade klara förbindelser framåt i tiden till MacCarthys häxprocesser i början av 1950-talet. Det var ett utslag av den ofördragsamhet, framvuxen ur pionjärårens vedermodor och nykomlingshat, som med jämna mellanrum brister ut i Mellanvästerns katastrofklimate. Thompson nådde aldrig längre än det komiska stadiet. Han hävdade att Chicagos skolstyrelse stod under

inflytande av kung Georg V av England, som han lovade att trycka in näsan på om han kom till Chicago: ett måttlöst beryktat uttalande på 1920-talet som gick världen runt — obegripligt varför, ty kung Georg hade självfallet ingen tanke på att komma till Chicago. Den främsta ogärningen bestod i att George Washingtons betydelse underskattats i läroböckerna och att en rad engelska filosofer överskattats. Thompson piskade upp stämningen genom att åka omkring i polska kvarter och hålla föredrag om att stadens skolstyrelse i sina läroböcker försökte undertrycka de polska frihetshjältarna Kościuszkos och Pulaskis frivilliga insatser i det amerikanska självständighetskriget mot engelsmännen. I de tyska kvarteren talade han om att frivillighjälten baronen von Steuben försumrades i historieböckerna liksom Christopher Ludwig, till förmån för briter:

— Kung Georg har sträckt sitt smutsiga engelska inflytande ända till skolstyrelsen i vår älskade stad.

Christopher Ludwig visste ingen vem det var, inte heller Thompson när han tillfrågades. Det visade sig, sedan han konsulterat sin patriotiske spöskribent, att Ludwig var en tysk som av den första amerikanska kongressen fått koncessioner på att baka alla limpor åt den amerikanska frihetsarmén.

Thompson hölls uppe av gangsterpengar och hängav sig åt dessa enkla cirkusupptåg. För alla sansade framstod han som ett tecken på vad de kallade den amerikanska civilisationens kollaps, och han föll igenom vid nästa borgmästarval. Hans sista tio år präglades av tristess och personliga skandaler. Men när han dog under det andra världskriget tänkte alla tillbaka på honom och hans ruttna administration med ett lätt vemod, talade om de gamla goda dåliga tiderna och tyckte de haft ganska roligt under hans styre.

Fred Lundin, den svenske invandraren som gjort och möjliggjort Thompson, levde till 1947. Han behöll ett aldrig klarlagt politiskt inflytande, och även sedan han flyttat till Kalifornien hade han kvar ett hus i Chicago för att behålla rätten att rösta där. Vid avflyttningen väster ut gav han äntligen en intervju och sade:

— Jag har aldrig varit särskilt intresserad av politik och har aldrig haft något inflytande. Jag har aldrig varit annat än en poor Swede i hela mitt liv. Just that — just a poor Swede.

När han dog ute i Kalifornien, fördes hans stoft trots dessa hans dementier till Chicago — jättestaden som han ägt i sju år. Hos begravningsentreprenören på 318 North Central Street låg han i kistan till allmän föreläsning i den gamla bondvästen och bonjouren och med cowboyhatten över knäna.

Vid jordfästningen på Forest Home sade pastor Harry Allen i den allmänna lutherska kyrkan — alltså inte den svenska Augustana — att Fredrik Lundin alltid kämpat för största möjliga välstånd åt så många som möjligt.

Uttalandet kunde ha preciserats till att han kämpat för största möjliga välstånd åt alla som röstade som han sade till dem att rösta.

Till Sverige hade han aldrig återvänt; och svenskamerikanerna räknar honom heller inte bland de sina, även om han höll sina enda offentliga politiska anföranden på Swedish Club.

Han glöms energiskt.

Men det är svårt att vara svensk och vandra i Chicago och inte känna ett lätt samförstånd med hans knipsluga bondleende över bondvästen: den knepigaste och grannast klädde drängen från Västra Tollstad.